

живаність, строковість. Кожен об'єкт промислової власності повинен зазнати правового аналізу на відповідність умовам оборотоздатності з метою встановлення можливості останніх бути вільно введенними у цивільний оборот.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (зі змінами) // Голос України. – 2003. – № 45.
2. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-XII від 15.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3687-12/print1419255804813410>.
3. Інструкції про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстрів відомостей про передачу права власності на знак для товарів і послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів і послуг «договір та ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені в письмовій формі і підписані сторонами : Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2001 р. № 576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0718-01>
4. Белов В.А. Объект субъективного гражданского права, объект гражданского правоотношения и объект гражданского оборота: содержание и соотношение понятий / В.А. Белов // Объекты гражданского оборота : сб. ст. (Анализ современного права) ; отв. ред. М.А. Рожкова. – М. : Статут, 2007. – 542 с.
5. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / В.А. Дозорцев // Исслед. центр частного права. – М. : Статут, 2005. – 416 с.
6. Менгер К. Основания политической экономии / К. Менгер // Австрийская школа в политической экономии: К. Менгер, Е. Бем-Баверк, Ф. Визер. – М., 1992. – 543 с.
7. Слипенченко С.А. Оборотоспособность объектов личных неимущественных прав, обеспечивающих социальное бытие физического лица : [монография] / С.А. Слипенченко. – Х. : ФОП Мичурина Н. А., 2011. – 336 с.
8. Черепашин Б.Б. Труды по гражданскому праву / Б.Б. Черепашин ; ред. кол.: [С.М. Корнеев, Е.В. Кулагина, Н.В. Козлова, П.А. Панкратов]. – М. : Статут, 2001. – 479 с.
9. Атаманова Ю.Є. Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах : дис. ... к. ю. н. / Ю.Є. Атаманова. – Х. : Б. в., 2003. – 211 с.
10. Астахова М.А. Оборот прав на результати інтелектуальної діяльності : автореф. дис. ... к. ю. н. / М.А. Астахова. – Екатеринбург, 2007, – 20 с.
11. Вороніна Н.В. Відмежування правонаступництва від суміжних явищ у цивільному праві / Н.В. Вороніна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Херсон : Гельветика, 2014. – Вип. 6-1. – Т. 1. – С. 131–133.
12. Крашенинников Е.А. Заметки о конститутивном правопреемстве / Е.А. Крашенинников // Вещные права: система, содержание, приобретение : сб. науч. трудов в честь проф. Б.Л. Хаскельберга ; под ред. Д.О. Тузова. – М. : Статут, 2008. – С. 82–95.
13. Спасібо-Фатєєва І.В. Оборотоздатність об'єктів цивільних прав та її значення для вчинення правочинів [Текст] / І. Спасібо-Фатєєва // Нотаріат для вас. – 2010. – № 9. – С. 16–22.
14. Шимон С.І. Оборотоздатність майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин / С.І. Шимон // Підприємництво, госп-во і право. – 2013. – № 2. – С. 60–63.

УДК 347.626

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЛОДІННЯ Й КОРИСТУВАННЯ ОСОБИСТОЮ ПРИВАТНОЮ ВЛАСНІСТЮ ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА

Івахненко І.В., здобувач
кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

Досліджено правовий режим володіння особистою приватною власністю дружини та чоловіка. Розглянуто норми цивільного й сімейного законодавства України, а також надано загальну характеристику користування особистою приватною власністю подружжя.

Ключові слова: користування особистою приватною власністю дружини та чоловіка, режим спільності майна подружжя, сімейне законодавство.

Исследован правовой режим владения личной частной собственностью жены и мужа. Рассмотрены нормы гражданского и семейного законодательства Украины, а также предоставлена общая характеристика пользования личной частной собственностью супругов.

Ключевые слова: пользование личной частной собственностью жены и мужа, режим общности имущества супругов, семейное законодательство.

Ivakhnenko I.V. THE LEGAL REGIME OF POSSESSION AND USE OF PERSONAL PRIVATE PROPERTY OF SPOUSES

The legal regime of possession of personal private property of the wife and husband. We consider the rules of civil and family law of Ukraine and provided a general characterization of the use of personal private property wife.

Key words: use personal private property of the wife and husband, joint estate of spouses, family law.

Сімейне право України закріплює принцип спільності майна подружжя, який означає об'єднання майна чоловіка й жінки (повністю або в певній частині) у єдину майнову масу та встановлення низки спеціальних правил щодо його володіння й користування.

Режим спільності майна подружжя означає, що, по-перше, майно, набуте подружжям за час шлюбу, вважається спільним, якщо інше не встановлено домовленістю сторін; по-друге, подружжя має рівні права щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності.

сті; по-третє, майно належить подружжю без визначення часток кожного з них у праві власності; по-четверте, права подружжя на майно визнаються рівними незалежно від того, що один із них не мав із поважної причини самостійного заробітку (доходу); по-п'яте, доки не буде доведено протилежне, вважається, що кожен із подружжя, який здійснює правочини щодо розпорядження спільним майном, діє в інтересах подружжя [5, с. 192].

У літературі правильно зазначалося, що право спільної сумісної власності подружжя є різновидом права приватної власності фізичних осіб. Тому на подружжя поширюються загальні правила щодо об'єктів права приватної власності. Сімейне законодавство містить норми, що визначають різновиди майна, які належать подружжю на праві спільної сумісної власності.

Підставою виникнення права спільної власності подружжя на майно є реєстрація шлюбу. Договором між подружжям може бути встановлено інший режим майна, ніж запроваджений під час укладення шлюбу.

До особливостей спільної власності подружжя належать такі:

а) частки кожного з подружжя не визначаються;

б) вважається, що кожен із подружжя під час здійснення правочинів щодо цього майна діє в інтересах подружжя та від імені подружжя;

в) розповсюдження на майно, набуто під час шлюбу, режиму спільної сумісної власності не залежить від внеску кожного з подружжя в придбання цього майна, рівність прав подружжя щодо цього майна (навіть якщо під час придбання цього майна один із них із поважної причини не мав самостійного заробітку).

У сімейному праві діє презумпція спільної сумісної власності подружжя на майно, набуто під час шлюбу. Тобто вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таким чином, обов'язок доказування зворотного покладається на того з подружжя, хто стверджує, що певне майно належить йому на праві особистої приватної власності.

Як зазначається в п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ майна подружжя» від 21 грудня 2007 р. № 11, спільною сумісною власністю подружжя можуть бути будь-які види майна незалежно від того, на ім'я кого з подружжя їх було придбано чи внесено грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом [8].

Майно, яке належало одному з подружжя, може бути віднесене до спільної сумісної власності укладеною під час реєстрації шлюбу угодою (шлюбним договором) або визнано такою власністю судом із підстав, що за час шлюбу його цінність істотно збільшилася внаслідок трудових чи грошових затрат другого з подружжя або їх обох (п. 23).

Звертаємо увагу, що вказана норма є новою для сімейного законодавства України. Правила, які діяли раніше, не пов'язували виникнення права спільної власності подружжя з фактом внесення заробітної плати, пенсії та стипендії до сімейного бюджету. Таким чином, це майно вважалося спільним із моменту, коли виникало право власності на нього, тобто з моменту отримання заробітної платні одним із подружжя.

Окрім того, законодавче рішення, закріплене в Сімейному кодексі України (далі – СКУ), у теоретичному плані не є новим. Свого часу питання щодо правового режиму заробітної плати, пенсії та стипендії досить часто обговорювалося в юридичній літературі. Деякі вчені дійсно пов'язували виникнення права спільної власності подружжя щодо заробітної плати й інших надходжень із фактом передачі їх до бюджету сім'ї. Надалі така позиція зазнала значної критики, оскільки відповідно до неї між отриманням вказаних сум і їх переходом у спільну сумісну власність подружжя виникає певний розрив. Унаслідок цього з моменту отримання до моменту безпосередньої передачі грошей до спільного бюджету той із подружжя, хто отримав гроші, будучи їх власником, має право самостійно володіти, користуватися й розпоряджатися ними. Це суперечить основній ідеї режиму спільності майна, встановленого сімейним законодавством України. Заробітна плата та інші різновиди грошових надходжень одного з подружжя мають вважатися спільним майном подружжя з моменту їх фактичного отримання, оскільки намір одного з подружжя внести їх до бюджету сім'ї передбачається.

Згідно із ч. 3 ст. 61 СКУ, якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, гроші, інше цінне майно, у тому числі гоноуар, виграш, отримані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Ця норма є не зовсім чіткою. Не зрозуміло, про які саме договори в ній йдеться. Можна припустити, що про участь одного з подружжя в різноманітних конкурсах, лото тощо. Якщо за участь у такому конкурсі один із подружжя отримує винагороду, то вона, відповідно до ч. 3 ст. 61 СКУ, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [2].

Треба, однак, зазначити, що винагорода, про яку йде мова в ч. 3 ст. 61 СКУ, не може бути відзнакою особистих знань, умінь або досягнень одного з подружжя в певній сфері. Премії та нагороди, які один із подружжя отримав за особисті заслуги, складають роздільне майно подружжя відповідно до ч. 3 ст. 57 СКУ [2].

Серед об'єктів права спільної власності подружжя сімейне законодавство особливо виділяє речі професійних занять кожного з подружжя, спеціально встановлюючи їх правовий режим.

Відповідно до ч. 4 ст. 61 СКУ речі професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Таким чином, якщо за час шлюбу було придбано речі, професійно необхідні одному з

подружжя, відповідно до закону вони не визнаються об'єктом його права власності. Законодавство виходить із того, що такі речі було придбано за рахунок спільних коштів подружжя, тому вони мають належати обом із подружжя. Чоловік або жінка, професійні заняття якого обслуговують такі речі, може лише претендувати на їх отримання в разі поділу майна подружжя. При цьому він зобов'язаний виплатити іншій стороні вартість належної йому частки майна [6, с. 145].

У ст. 61 СКУ використовується термін «професійні заняття». Однак його не можна трактувати занадто вузько – лише в плані безпосередньої професії одного або обох із подружжя [2].

Подружнє життя, як правило, є тривалим за характером, тому речами, що належать на праві власності одному з подружжя, протягом спільного життя нерідко користуються обидва з них. Здійснюючи догляд за таким майном, подружжя вкладає в нього спільні кошти та працю. У разі поділу майна один із подружжя, який не є власником, нерідко просить врахувати цю обставину та визнати вказане майно спільним.

Відповідно до ст. 62 СКУ, якщо майно, яке було власністю одного з подружжя, за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових витрат або витрат другого з подружжя, воно в разі спору може бути визнане за рішенням суду об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Для визнання роздільного майна спільним, згідно зі ст. 62 СКУ, необхідно, щоб вартість роздільного майна в період шлюбу збільшилася істотно. Лише в цьому разі майно може бути визнано спільним [5, с. 194].

Об'єктом спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного із цивільного обороту. Так, спільною сумісною власністю подружжя, зокрема, можуть бути квартири, жилі й садові будинки; земельні ділянки та насадження на них, продуктивна й робоча худоба, засоби виробництва, транспортні засоби; грошові кошти, акції та інші цінні папери, паєнакопичення в житлово-будівельному, дачно-будівельному, гаражно-будівельному кооперативі; грошові суми та майно, належні подружжю за іншими зобов'язальними правовідносинами тощо.

Не може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя майно, виключене із цивільного обороту. Так, наприклад, Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р. визначає такі види майна, яке не може перебувати у власності громадян:

1) зброю, боєприпаси (крім мисливської та пневматичної зброї, зазначеної в додатку 2, і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї й боєприпасів до неї, що придбаваються громадянськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойову і спеціальну військову техніку, ракетно-космічні комплекси;

2) вибухові речовини й засоби вибуху, усі види ракетного палива, а також спеціальні матеріали й обладнання для його виробництва;

3) бойові отруйні речовини;

4) наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря);

5) протиградові установки;

6) державні еталони одиниць фізичних величин;

7) спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації;

8) електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивою й дратівною дії.

До спільної сумісної власності належить заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, отримані одним із подружжя.

Якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, у тому числі гонорар, виграш, які були отримані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Законодавець відносить до спільної сумісної власності подружжя речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніку, лікарське обладнання тощо), придбані за час шлюбу для одного з подружжя. Водночас у разі поділу спільного майна речі для професійних занять присуджуються тому з подружжя, кому вони необхідні для здійснення професійної діяльності, а інший отримує рівноцінну річ чи грошову компенсацію.

Об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної чи комунальної власності, у тому числі приватизації.

Сімейний кодекс України встановлює декілька правил щодо розпорядження спільним майном подружжя залежно від особливостей об'єктів права власності (ст. 65 СКУ) [5, с. 194].

Згідно з нормами цивільного та сімейного законодавства України правочини щодо нерухомого й деяких видів рухомого майна мають бути нотаріально посвідченими та (або) підлягають державній реєстрації. Так, нотаріальної форми й державної реєстрації потребують договір купівлі-продажу земельної ділянки, єдиного майнового комплексу, житлового будинку, квартири або іншого нерухомого майна (ст. 657 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ)). Нотаріальної форми потребують договір дарування нерухомої речі (ст. 719 ЦКУ), спадковий договір і заповіт подружжя (ст. ст. 1304, 1243, 1247 ЦКУ), шлюбний договір (ст. 94 СКУ) тощо. З огляду на особливе значення майна, яке передається за такими правочинами, згода іншого з подружжя на їх укладення має нотаріально посвідчуватися (ч. 3 ст. 65 СКУ) [5, с. 197].

Сімейний кодекс України вперше виділяє ще один різновид правочинів подружжя – правочини, предмет яких складає цінне майно. Відповідно до ч. 3 ст. 65 СКУ для укладення одним із подружжя договорів щодо цінного майна згоду іншого з подружжя має бути подано письмово. Таким чином, законо-

давство закріплює нову оціночну категорію «цінне майно», хоч і не дає її визначення або загальних критеріїв, які дали б змогу в разі спору віднести те чи інше майно подружжя до цінного майна.

Зі змісту ст. 65 СКУ постає, що подружжя може укласти правочини щодо майна, яке не є цінним. Згода іншого з подружжя на укладення таких правочинів може висловлюватися в усній формі. Водночас дружина та чоловік мають право на звернення до суду з позовом про визнання такого договору недійсним, якщо його було укладено без її (його) згоди (ч. 2 ст. 65 СКУ).

Відповідно до ч. 1 ст. 65 СКУ подружжя можуть укласти щодо спільного майна дрібні побутові правочини. Такі правочини мають усну форму та не можуть визнаватися недійсними на тій підставі, що їх було укладено без згоди іншого з подружжя. Уперше сімейне законодавство закріплює поняття дрібного побутового правочину, проте, на жаль, також не дає його визначення. З огляду на правила Цивільного кодексу України дрібним побутовим правочином, який укладається одним із подружжя щодо їх спільного майна, можна визнати такий, який, по-перше, задовольняє побутові потреби членів сім'ї, а по-друге, стосується предмета, що має невисоку вартість. Подружжя має право домовитися між собою про порядок користування спільним майном (ч. 1 ст. 66 СКУ). Так, сторони можуть вирішити проживати в квартирі, яка належить на праві власності одному з подружжя, а житловий будинок передати в користування їхній дитині або іншим родичам.

Подружжя на власний розсуд визначає порядок користування автомобілем, іншим рухомим і нерухомим майном. Якщо ж подружжя уклало нотаріально посвідчений договір про порядок користування житловим будинком, квартирою, іншою будівлею чи спорудою або земельною ділянкою, то зобов'язання із цього договору переходять також до правонаступника дружини й чоловіка. Розірвання шлюбу означає припинення режиму спільності майна подружжя. Тому кожна річ, яку буде набуто після розірвання шлюбу, належатиме до роздільного майна колишнього подружжя. Водночас режим спільності майна, набутого за час шлюбу, зберігається й після його розірвання (ч. 1 ст. 68 СКУ). Так, якщо сторони за час шлюбу набули, наприклад, автомобіль, житловий будинок, квартиру тощо, ці речі зберігатимуть режим спільного майна й після розірвання сторонами шлюбу. Порядок розпорядження таким майном колишній чоловік і дружина здійснюють відповідно до Цивільного кодексу України, а не Сімейного кодексу України (ч. 2 ст. 68 СКУ) [5, с. 198–199].

Особистою приватною власністю дружини й чоловіка є також речі індивідуального користування, у тому числі коштовності, навіть тоді, якщо їх було придбано за рахунок спільних коштів подружжя. Особистою приватною власністю чоловіка, дружини, є премії, нагороди, які вони отримали за особисті заслуги. Тобто на такі доходи, як, наприклад, щомісячна чи щоквартальна премія, це положення не розповсюджується. Водночас суд може визнати за іншим із подружжя право на частку цієї премії, нагороди, якщо буде встановлено, що він своїми діями (ведення домашнього господарства, виховання дітей тощо) сприяв її отриманню, оскільки саме такі дії іншого з подружжя дозволили вивільнити час одержувачу премії чи винагороди для особистого розвитку, повноцінної праці, забезпечували певну стабільність сімейного життя, що сприяло більш повноцінній праці. Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є кошти, отримані як відшкодування за втрату (пошкодження) речі, яка їй, йому належала, а також як відшкодування завданої їй, йому моральної шкоди, страхові суми, отримані нею, ним за обов'язковим особистим страхуванням, а також за добровільним особистим страхуванням, якщо страхові внески сплачувалися за рахунок коштів, що були особистою приватною власністю кожного з них.

Віднесення зазначеної групи надходжень до особистої приватної власності обумовлюється їх чітко визначенням цільовим призначенням: на поновлення речі, що належить особі на праві особистої приватної власності, на відшкодування моральної шкоди, на відновлення здоров'я тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 16 січня 2015 р. – К. : Алерта, 2015. – 104 с.
2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / С.Б. Буцела, Ю.Ф. Іванов, О.В. Іевіна та ін.. – К. : ВД «Професіонал», 2011. – 428 с.
3. Цивільне право : [підручник] : у 2 т. / за ред. В.І. Борисова, І.В. Спасиво-Фатєєва, В.Л. Яроцький. – Х. : Право, 2014. – Т. 2. – 2014. – 816 с.
4. Чорнооченко С.І. Цивільний процес України : [навч. посібник] / С.І. Чорнооченко. – 3-тє вид., перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2014. – 416 с.
5. Сімейне право : [підручник] / за заг. ред. В.І. Борисова, І.В. Жилінкова. – 4-тє вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2012. – 322 с.
6. Калакура В.Я. Проблеми колізійного регулювання сім'ї та шлюбу в міжнародному приватному праві / В.Я. Калакура // Право України. – 2013. – № 7. – С. 145–153.
7. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ майна подружжя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 1. – С. 5.